

פיסיקה למתמטיקאים

תנע קוי עם מסה משתנה

1. חללית משוגרת מכדור הארץ ב $t = 0$. החללית פולטת דלק במהירות קבועה (ביחס לחללית) u ובקצב α . מסתה ההתחלתית m_0 .

(א) מצאו את מהירותה כפונקציה של הזמן v

מסת החללית נתונה ע"י $m = m_0 - \alpha t$. ברגע t התנע של החללית (כולל הדלק) mv . ברגע $t + dt$ מסתה $m + dm$ ומהירותה $v + dv$. מסת הדלק הנפלט $-dm$ ומהירותו $v - u$. השינוי בתנע שווה ל $Fdt = -mgdt$. אם כן

$$(1) \quad (m + dm)(v + dv) + (v - u)(-dm) - mv = -mgdt,$$

ובהנחת איברים מסדר שני נקבל

$$(2) \quad \frac{dv}{dt} = \frac{\alpha u}{m_0 - \alpha t} - g.$$

על כן

$$(3) \quad v = u \ln \left(\frac{m_0}{m_0 - \alpha t} \right) - gt$$

(ב) מצאו את מיקומה x

מאינטגרציה על (3) נקבל

$$(4) \quad x = u \left[\left(\frac{m_0}{\alpha} - t \right) \ln \left(1 - \frac{\alpha}{m_0} t \right) + t \right] - \frac{1}{2}gt^2$$

(ג) מהו u המינימלי כך שהחללית בורחת משדה הגרביטציה של כדור הא"א

אם נתון ש 90% ממסתה הינו דלק, $m_0 = 2 \times 10^6 Kg$, $\alpha = 10^4 Kg/s$, ורדיוס כדור הא"א $R = 6.3 \times 10^6 m$.

נניח כי ברגע הבריחה t_e החללית נמצאת בנקודה h כך ש $h \ll R$. משימור אנרגיה נקבל $mv_e^2 = mgR$ ולכן מהירות הבריחה היא

$v_e = \sqrt{2gR}$. רגע הבריחה הינו $t_e = 0.9m_0/\alpha$. התנאי לבריחה נתון ע"י $v(t_e) \geq v_e$ ולכן מ (3) נקבל

$$(5) \quad u_{min} = (0.9m_0g/\alpha + \sqrt{2gR})/\ln 10 \simeq 20,360 Km/h.$$

2. חלקיק בעל מסה m ומטען q נע באזור בו פועלים שדות מגנטי וחשמלי אחידים וקבועים בכיוון $\hat{z}$, $\vec{B} = B\hat{z}$, $\vec{E} = E\hat{z}$ בהתאמה.

(א) רשמו את משוואות התנועה

על החלקיק פועל כח לורנץ $\vec{F}_L = q(\vec{v} \times \vec{B} + \vec{E})$. משוואות התנועה תיכתבנה אפוא וקטורית בצורה $m\vec{a} = m\vec{v} = \vec{F}_L = q(\vec{v} \times \vec{B} + \vec{E})$ וברכיבים:

$$m\dot{v}_x = qBv_y, \quad (6)$$

$$m\dot{v}_y = -qBv_x, \quad (7)$$

$$m\dot{v}_z = qE. \quad (8)$$

(ב) מצאו את המהירות בהינתן ש $\vec{v}_0 = (v_0, 0, 0)$ נסמן $\omega = qB/m$ ונקבל

$$v_x = v_0 \cos \omega t, \quad (9)$$

$$v_y = -v_0 \sin \omega t, \quad (10)$$

$$v_z = \frac{qE}{m}t. \quad (11)$$

(ג) מצאו את המיקום בהינתן שהתנועה מתחילה בראשית מאינטגרציה על המשוואות ב (9) ו (10) נקבל

$$x = \frac{v_0}{\omega} \sin \omega t, \quad (12)$$

$$y = \frac{v_0}{\omega} (\cos \omega t - 1), \quad (13)$$

$$z = \frac{qE}{2m}t^2. \quad (14)$$

המסלול הינו בורג בעל חתך מעגלי $(v_0/\omega)^2 = x^2 + (y + v_0/\omega)^2$ כמתואר בשרטוט.

(ד) כמה סיבובים יבצע החלקיק עד לגובה h ?

נסמן ב t_h את הרגע בו החלקיק בגובה h . עד לנקודה זו, יבצע לכל הפחות n סיבובים. כלומר $nT \leq t_h \leq (n+1)T$ כאשר $T = 2\pi/\omega$ זמן המחזור. על כן מספר הסיבובים הינו $n_c = [t_h/T] = [B\sqrt{qh/2mE}/\pi]$ נשים לב כי מספר הסיבובים עולה עם השדה המגנטי B (התדירות הזוויתית) ויורד עם השדה החשמלי E (התאוצה בכיוון $\hat{z}$).

$$x = \sin(t), y = \cos(t) - 1, z = t^2$$

